

РІВНІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА

Метою статті є аналіз рівнів економічної безпеки підприємства, його функціональних складових та полікритеріальне оцінювання з наступним зведенням його до монокритеріального, результати якого є зручними в обґрунтуванні різноманітних управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства. Використовуючи методи аналізу і порівняння, методи моделювання, метод попарних порівнянь за перевагою варіантів та метод багатокритеріального оцінювання альтернатив, досліджено стан інформаційного забезпечення підприємства, його важливість для ефективної діяльності служби безпеки підприємства та убезпечення підприємства; проаналізовано рівні економічної безпеки підприємства. Зосереджено увагу на особливостях проведення моніторингу системи економічної безпеки підприємства; здійснено градацію функціональних складових економічної безпеки підприємства, визначено інтегральний показник економічної безпеки підприємства. Запропоновано оцінювати економічну безпеку підприємства за допомогою інтегрального показника економічної безпеки підприємства, який розраховується з використанням інтегральних показників економічної безпеки за її функціональними складовими. Удосконалено підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства шляхом поєднання формалізованих (інтегральний показник, який розраховується з використанням інтегральних показників економічної безпеки за шістьма її функціональними складовими) та лінгвістичних (формування з використанням інструментів нечіткої логіки систем показників економічної безпеки з установленою вагомістю кожного з них за функціональними складовими економічної безпеки, визначення якісних параметрів для характеристики зміни рівня безпеки за кожним показником, розроблення логічних правил, які містять можливі варіанти зміни економічної безпеки під впливом виділених чинників) оцінок. Удосконалено організацію інформаційного забезпечення управління економічною безпекою підприємства шляхом виявлення переваг каналів надходження інформації із зовнішнього середовища з використанням методу багатокритеріального оцінювання альтернатив, матриці попарних порівнянь варіантів за перевагою та взаємного впливу таких каналів, а також доступної, достовірної й повної інформації за умов мінімізації та/або контролю величини витрат на її отримання.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система економічної безпеки, моніторинг, функціональні складові, інтегральний показник економічної безпеки підприємства, багатокритеріальне оцінювання альтернатив, рівень економічної безпеки підприємства.

ВСТУП

Управління економічною безпекою підприємства є специфічною функцією менеджменту, реалізація якої передбачає розпізнавання та нейтралізацію найважливіших зовнішніх і внутрішніх загроз, а також оцінювання ризиків стану та діяльності підприємства. Управління системою економічної безпеки підприємства має свої особливості, пов'язані з необхідністю здійснення взаємоузгоджених захисних дій на всіх рівнях управління та у взаємодії із зовнішніми суб'єктами безпеки, адекватно до зміни середовища функціонування. Це можливе лише шляхом застосування методичних підходів, які передбачають реалізацію механізмів та алгоритмів формування принципів вибору організаційної структури, ухвалення та реалізації управлінських рішень у різних ситуаціях небезпеки, чіткого оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Постановка проблеми. Визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства (ШЕБП) передбачає полікритеріальне оцінювання з наступним зведенням його до монокритеріального. ШЕБП в системі економічної безпеки використовується для оцінювання стану економічної безпеки підприємства. Результати такого оцінювання є зручними в обґрунтуванні різноманітних

управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, тому розрахунок показника економічної безпеки за кожною з функціональних складових (підсистем) є основою для визначення ШЕБП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні основи формування механізмів управління економічною безпекою підприємства, визначення рівня економічної безпеки відображені в роботах таких авторів: З. Варналій, Д. Буркальцева, О. Сасенко [1], Г. Козаченко, В. Пономарьов [4], О. Ляшенко [4; 6], В. Ортинський, І. Керницький, М. Живко [2] та ін. Однак низка питань, пов'язаних із визначенням рівня економічної безпеки підприємства, виокремленням тих аспектів кожної функціональної складової діяльності підприємства, які потребують найбільшої уваги ще потребують як теоретичного, так і практичного дослідження.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є визначення рівня економічної безпеки підприємства за функціональними складовими, з встановленою вагомістю кожного з них та розрахунок часткового інтегрального показника за кожною складовою, на основі яких виводиться ШЕБП. Визначення інтервальних діапазонів показників за рівнями економічної безпеки підприємства та градація

рівнів економічної безпеки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційне забезпечення є вкрай важливим для ефективної діяльності служби безпеки підприємства і для забезпечення його економічної безпеки. Отримати необхідну якісну та повну інформацію своєчасно можна за результатами моніторингу економічної безпеки, який є важливою функцією системи економічної безпеки підприємства. Для цього класифікуються джерела отримання інформації, здійснюється категорювання інформації, визначається сукупність економічних ризиків, викликів та загроз (внутрішніх і зовнішніх), здійснюється первинний аудит.

Моніторинг економічної безпеки підприємства здійснюється у декілька етапів: 1 – формування системи оцінювання економічної безпеки; 2 – формування циклу періодичного та визначення випадків позачергового моніторингу; 3 – прийом первинних даних, перевірка їх на достовірність, первинне оброблення, групування за функціональними складовими; 4 – оцінювання економічної безпеки підприємства; 5 – коригування основних параметрів оцінювання; 6 – оцінювання та аналіз результатів розрахунку інтегрального показника та рівня безпеки за функціональними складовими, графічне відображення, формування початкової інформації для прийняття управлінських рішень в управлінні системою економічної безпеки. Його періодичність залежить від інтенсивності господарських процесів, агресивності зовнішнього середовища, умов проведення, організації функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Зокрема, перший етап моніторингу передбачає використання результатів реалізації такої функції управління системою економічної безпеки підприємства як прогнозування, визначення сукупності можливих джерел виникнення внутрішніх та зовнішніх загроз та формування інформаційної бази за каналами надходження інформації.

Надалі в процесі моніторингу економічної безпеки підприємства визначаються критерії її оцінювання за певною кількістю рівнів: максимальний, нормальний, мінімальний та критичний.

За максимальним рівнем економічної безпеки стан підприємства характеризується збалансованою рівновагою за всіма показниками оцінювання, що є наслідком ефективного використання всіх наявних ресурсів, отримання значних доходів від реалізації продукції (робіт, послуг), що забезпечують покриття витрат діяльності та розширення чи модернізації виробництва, зміну асортиментної структури, впровадження інноваційних стратегій, і, як наслідок, зміцнення позицій підприємства на ринку; підприємство провадить стабільну кадрову політику, що забезпечується високим рівнем оплати праці.

За нормальним рівнем стан економічної безпеки підприємства загалом відповідає середньогалузевому або теоретично виправданому для підприємств певного виду діяльності. Його діяльність характеризується

такими ознаками: підприємство успішно працює, що відображається передусім високими значеннями показників оцінювання; періодично виникають тимчасові труднощі (виробничого, збутового характеру тощо), подолання яких вимагає залучення додаткових ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових), що, у свою чергу, обмежує можливості підприємства з модернізації виробництва, виготовлення нової продукції тощо; підприємство провадить стабільну кадрову політику, яка забезпечує належний рівень оплати праці; технічна база забезпечує можливість виконання виробничих завдань, хоча потребує часткового оновлення та модернізації.

Мінімальний рівень економічної безпеки підприємства вказує на зростання небезпеки через наявність ознак кризових явищ та ситуацій у певній функціональній складовій. Діяльність підприємства характеризується низьким рівнем показників оцінювання фінансової стійкості; регулярно виникають труднощі виробничого характеру, подолання яких спричиняє мобілізацію значних фінансових ресурсів підприємства; наявні проблеми у сфері збуту продукції підприємства; виникають труднощі, зумовлені розширенням виробництва та утриманням завойованих раніше сегментів ринку продукції, що зумовлено екзогенними та ендогенними чинниками; кадрова політика на підприємстві нестабільна, що призводить до низької продуктивності праці, плинності кваліфікованих кадрів підприємства; наявні окремі випадки втрати майна.

Критичний рівень економічної безпеки підприємства відповідає стану підприємства, коли рівень небезпеки є критично високим, значення окремих індикаторів засвідчують наявність ознак кризового стану: діяльність підприємства характеризується низьким рівнем всіх показників оцінювання; підприємство працює нестабільно з тимчасовими зупинками виробничого процесу, що в результаті виражається загальним станом, який близький до стану банкрутства; кадрова політика на підприємстві нестабільна, що призводить до низької продуктивності праці, високої плинності кваліфікованих кадрів підприємства; наявні факти крадіжок, втрати майна, доступ сторонніх осіб до даних, що становлять комерційну таємницю [3].

Особливості моніторингу економічної безпеки підприємств безпосередньо залежать від специфіки господарської діяльності підприємств та основних параметрів функціонування підприємства. Перша особливість передбачає обґрунтування та визначення сукупності функціональних сфер, які мають домінуючий вплив на загальний рівень економічної безпеки підприємств певної галузі, та їхні градації за рівнем пріоритетності.

Введення інтегрального показника економічної безпеки підприємства передбачає полікритеріальне оцінювання з наступним зведенням його до монокритеріального. Інтегральний показник доволі часто використовується в оцінюванні економічної безпеки підприємства, що зумовлено саме прагненням до монокритеріального оцінювання, результати якого є зручними в обґрунтуванні різноманітних

управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Будь-який інтегральний показник визначається адитивно або мультиплікативно [8-9]. Загальний вигляд адитивної форми інтегрального показника має вигляд:

$$Ieб = \sum_{i=1}^5 Iфс_i \times d_i, \quad (1)$$

де $Ieб$ – інтегральний показник;

$Iфс$ – значення показника за певною функціональною складовою;

d_i – вагові коефіцієнти;

n – кількість показників у системі.

Мультиплікативна форма інтегрального показника має такий вигляд:

$$Ieб = \prod_{i=1}^n Iфс_i d_i. \quad (2)$$

Перевагою інтегрального показника є можливість врахувати вплив значної кількості чинників в оцінюванні економічної безпеки підприємства, а недоліком – нівелювання впливу чинників, неможливість виділити домінуючі внаслідок агрегування або згортки. Значення інтегрального показника знаходиться, як правило, в інтервалі 0-1, і чим міцніша економічна безпека підприємства, тим ближче це значення до 1.

Визначенню інтегрального показника економічної безпеки підприємства передують розрахунок показника економічної безпеки за кожною з функціональних складових (підсистем). Отже, для оцінювання економічної безпеки підприємства пропонується використати інтегральні показники економічної безпеки за її функціональними складовими, які розраховуються з використанням систем показників економічної безпеки за кожною її складовою, та загальний інтегральний показник економічної безпеки підприємства, який розраховується з використанням інтегральних показників економічної безпеки за її функціональними складовими.

За результатами моніторингу економічної безпеки підприємства необхідно визначити, які саме аспекти кожної функціональної складової підприємства і якою мірою потребують уваги. Тому потрібні системи показників економічної безпеки за кожною її складовою (часткові показники) з встановленою вагомістю кожного з них та розрахунок часткового інтегрального показника за кожною складовою. До складу цих систем показників мають увійти не лише кількісні, але й якісні показники. У цьому разі потрібно вирішити завдання приведення всіх показників до зів'язаного виду.

Значення часткових інтегральних показників економічної безпеки функціональних складових ($Iфс_i$) визначаються аналогічно визначенню інтегрального показника економічної безпеки підприємства ($Ieб$):

$$Iфс_i = \sum_{i=1}^5 K_i \times d_i, \quad (3)$$

де d_i – значення часткових функціональних

показників економічної безпеки підприємства.

Об'єктивне оцінювання економічної безпеки підприємства не може ґрунтуватися на довільному наборі показників. Їхній вибір зумовлений їхньою різноспрямованістю, завдяки чому показники характеризують різні аспекти функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Вимоги до вибору показників функціональних складових економічної безпеки підприємства зводяться до наступного: повно, достовірно і точно охарактеризувати зміст функціональних складових економічної безпеки підприємства; охарактеризувати наявність та ефективність використання наявних ресурсів; забезпечити захист від зовнішніх та внутрішніх загроз з врахуванням ключових інтересів підприємства; забезпечувати порівняльність рівня економічної безпеки в сукупності підприємств, що аналізуються; прогнозувати вектор динаміки показників економічної безпеки.

Задовольнити ці вимоги можна, якщо дотримуватися у побудові системи показників економічної безпеки підприємства певних принципів. Достатньо повно ці принципи надано у [5]. В адаптованому до тематики дослідження ці принципи виглядають так:

1) можливість зіставлення різночасових оцінок показників економічної безпеки функціональних складових та економічної безпеки загалом одного підприємства, а також підприємств, що є зіставними у цьому контексті;

2) сукупність показників повинна забезпечувати комплексність оцінювання економічної безпеки функціональних складових та економічної безпеки підприємства;

3) наявність чітких фіксованих меж варіації показників економічної безпеки функціональних складових і економічної безпеки підприємства в цілому;

4) врахування індивідуальних особливостей підприємств;

5) виключення показників, які не піддаються розрахункам чи для яких граничні значення безпеки визначити неможливо;

6) простота та доступність методики розрахунку показників економічної безпеки функціональних складових і економічної безпеки підприємства в цілому, яка базується на інформації моніторингу економічної безпеки підприємства.

Кількість показників має бути мінімальною та достатньою для оцінювання економічної безпеки підприємства. Оцінювати економічну безпеку підприємства доцільно за шістьма функціональними складовими з використанням сформованих систем показників (табл. 1).

Показники оцінювання економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими мають граничні значення, які виступають базою для порівняння з фактично встановленими значеннями показників. До порівняльного вигляду значення показників різного характеру приводяться за допомогою бальних оцінок.

Показники оцінювання економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими

Функціональна складова	Показники
фінансова безпека	коефіцієнт автономії коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами коефіцієнт покриття коефіцієнт оборотності активів рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)
техніко-технологічна безпека	коефіцієнт зносу основних засобів коефіцієнт оновлення основних засобів фондовіддача
кадрова безпека	коефіцієнт плинності кадрів укомплектованість трудового колективу морально-психологічний клімат у колективі ефективність використання кадрового потенціалу
силової безпека	рівень збереження активів та матеріальних ресурсів підприємств рівень захисту персонал рівень інженерно-технічного захист
інформаційна безпека	рівень захисту комерційної інформації рівень безпеки документообігу повнота інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень
ресурсна безпека	рівень забезпечення виробництва матеріальними ресурсами ефективність використання матеріальних ресурсів

Граничні значення показників оцінювання економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими визначаються за певним алгоритмом:

1) визначаються максимальні $a_{ij}^{\max}$ та мінімальні $a_{ij}^{\min}$ значення i -го показника j -ї складової за вибраною сукупністю m даних ($i = \overline{1, m}$, $j = \overline{1 \dots 7}$);

2) показники розподіляються на стимулянти і дестимулянти.

Якість результатів моніторингу економічної безпеки підприємства залежить насамперед від повноти, об'єктивності, достовірності вхідної та аналітичної інформації [7]. Саме достовірність є основною якісною характеристикою інформації, що зменшує ризик невиявлення або несвочасного виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства. Інформація вважається достовірною, якщо вона не містить суттєвих помилок, є неупередженою, і користувачі можуть покластися на неї настільки, наскільки вона відображає або, як очікується, буде відображати реальну ситуацію.

Найдоступнішим та достовірним джерелом інформації є фінансова звітність підприємства, звіти про виробництво продукції, про товарно-матеріальні цінності, калькуляції, дані нормувальників та технологів, актів інвентаризації, штатні розклади, особові справи, трудові книги, структура фонду оплати праці, транспортні накладні, договори з контрагентами, акти гарантійного обслуговування за рекламціями тощо [7]. Інформаційну базу доцільно формувати за кожною функціональною складовою економічної безпеки окремо.

Для апробації теоретичних напрацювань щодо

процедур моніторингу економічної безпеки сформовано сукупність з 10 підприємств. Виходячи з того, що параметри моніторингу повинні відповідати специфіці певного виду економічної діяльності і бути ретельно підібрані до умов господарської діяльності певного підприємства, вибрані підприємства схожі за своїми ключовими параметрами, тобто масштабом діяльності, чисельністю працівників, технологією виробництва тощо. Основним видом діяльності для відібраних підприємств за даними статистичної звітності є «виробництво машин і устаткування». Досліджуваний період становить: кризові 2008-2009 рр. та посткризові 2010-2012 рр., що суттєво вплинуло на отримані результати, адже саме фінансова криза спричинила суттєвий занепад вітчизняного машинобудування, коли обсяги продукції зменшились у кілька разів.

Враховуючи, що фінансова безпека вважається однією із найбільш важливих у структурі економічної безпеки підприємства, схематично подамо динаміку рівня фінансової безпеки досліджуваних підприємств (рис. 1).

Відповідно до виконаних розрахунків більшість з досліджуваних підприємств у 2008-2012 рр. характеризувалися мінімальним рівнем фінансової безпеки, фактичне значення цього рівня знаходилося в межах 0,25-0,5. Необхідно відзначити критичний рівень фінансової безпеки ПАТ «ЗЗМА» внаслідок зростання величини непокритих збитків, а відтак і негативного значення підсумку першого розділу пасиву та значної залежності від зовнішніх джерел фінансування, тобто фактично наявність ознак банкрутства. Водночас у ПАТ «СЕМЗ» відзначено нормальний рівень фінансової безпеки, а у ПАТ «Ільницький ЗМЗУ» – максимальний.

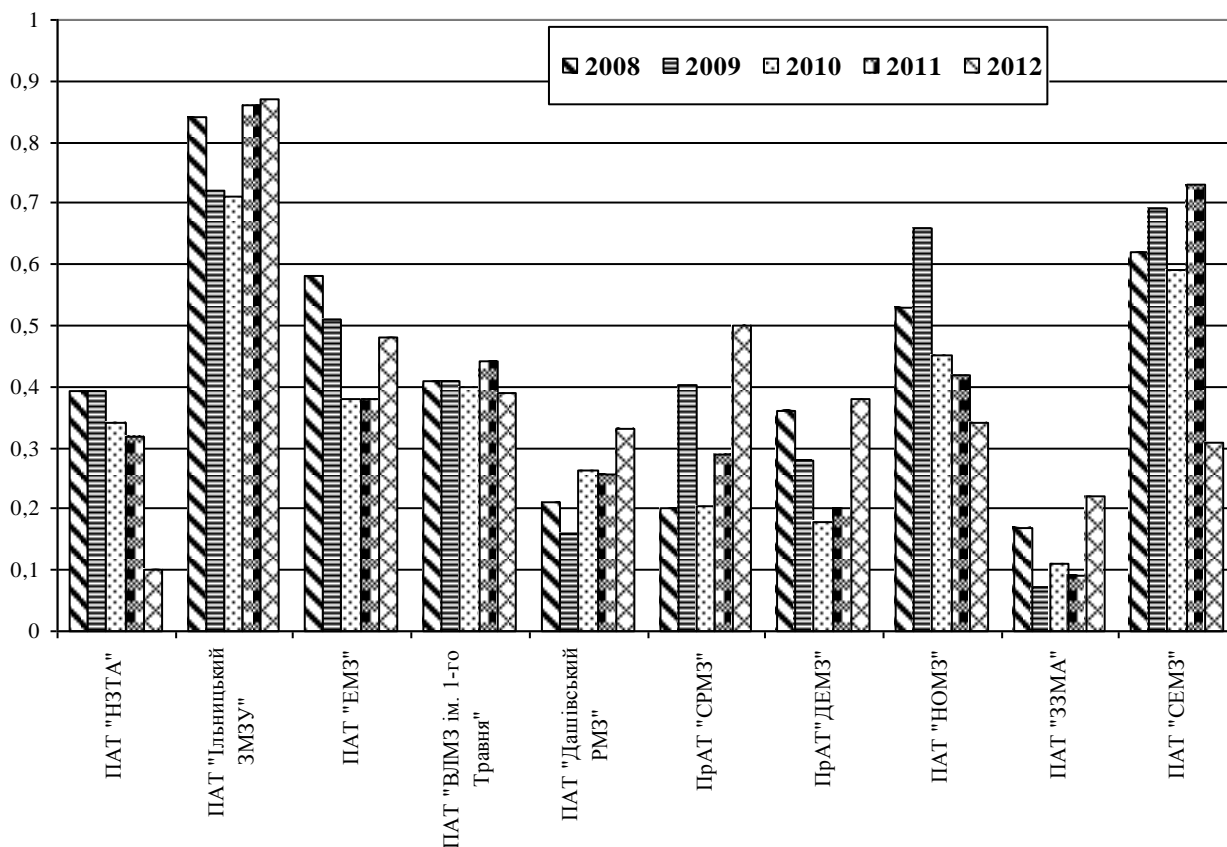

Рис. 1. Динаміка рівня фінансової безпеки досліджуваних підприємств

Якщо ж узагальнити, то можна стверджувати, що певне зниження рівня фінансової безпеки на більшості з досліджуваних підприємств спричинено дією та негативними наслідками загальноекономічної кризи 2008 року, протистояти яким вітчизняні промислові підприємства були не здатні.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З наведеного вище можна стверджувати, що якість результатів моніторингу економічної безпеки підприємства залежить від повноти, об'єктивності, достовірності вхідної та аналітичної інформації. Важливість інформаційного забезпечення управління системою економічної безпеки підприємства вимагає відповідної організації її моніторингу.

Оцінювати економічну безпеку підприємства

пропонується за допомогою інтегрального показника економічної безпеки підприємства, який розраховується з використанням інтегральних показників економічної безпеки за її функціональними складовими. Його розрахунок має передувати розрахунок показника економічної безпеки за кожною з шести функціональних складових економічної безпеки. Інтегральні показники економічної безпеки за її функціональними складовими розраховуються з використанням систем показників економічної безпеки з встановленою вагомістю кожного з них. До складу цих систем показників входять кількісні та якісні показники. Показники оцінювання економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими мають граничні значення, які виступають базою для порівняння з фактично встановленими значеннями показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саско. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.
2. Економічна безпека підприємств: підручник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К.: Алерта, 2011. – 704 с.
3. Живко З. Б. Методологія управління економічною безпекою підприємства: монографія / З. Б. Живко. – Львів: Вид-во Ліга-Прес, 2013. – 474 с.
4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
5. Кравчук П. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства: монографія / П. Я. Кравчук, О. Я. Кравчук. – Луцьк: Надсир'я, 2008. – 182 с.

6. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О. М. Ляшенко. – Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
7. Мельник О. Г. Інформаційне забезпечення полікритеріальної діагностики діяльності підприємств / О. Г. Мельник // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. Вип. 19. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 327–332.
8. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та інші. – Харків. : ВД «ІНЖЕК», 2005. – 396 с.
9. Рабочая книга по прогнозированию. – М.: Мысль, 1982. – 298 с.

Живко Зинаида Богдановна
УРОВНИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И ОПРЕДЕЛЕНИЕ
ИНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗАТЕЛЯ

В статье «Уровни экономической безопасности предприятия и определение интегрального показателя», целью которой является анализ уровня экономической безопасности предприятия, его функциональных составляющих и поликритериальное оценивание с последующим возведением его в монокритериальное, результаты которого являются удобными в обосновании различных управленческих решений по обеспечению экономической безопасности предприятия. Используя методы анализа и сравнения, методы моделирования, метод попарных сравнений по преимуществу вариантов и метод многокритериального оценивания альтернатив, нами исследовано состояние информационного обеспечения предприятия, его важность для эффективной деятельности службы безопасности предприятия и обеспечения безопасности предприятия; проанализированы уровни экономической безопасности предприятия. Сосредоточено внимание на особенностях проведения мониторинга системы экономической безопасности предприятия; осуществлено градуацию функциональных составляющих экономической безопасности предприятия, определены интегральный показатель экономической безопасности предприятия. Предложено оценивать экономическую безопасность предприятия с помощью интегрального показателя экономической безопасности предприятия, который рассчитывается с использованием интегральных показателей экономической безопасности по ее функциональным составляющим. Усовершенствован подход к оценке экономической безопасности предприятия путем объединения формализованных (интегральный показатель, который рассчитывается с использованием интегральных показателей экономической безопасности по шести ее функциональным составляющим) и лингвистических (формирование с использованием инструментов нечеткой логики систем показателей экономической безопасности установленной значимости каждого из них по функциональным составляющим экономической безопасности, определение качественных параметров для характеристики изменения уровня безопасности по каждому показателю, разработки логических правил, которые содержат возможные варианты изменения экономической безопасности под влиянием выделенных факторов) оценок. Усовершенствована организация информационного обеспечения управления экономической безопасностью предприятия путем выявления преимуществ каналов поступления информации из внешней среды с использованием метода многокритериального оценивания альтернатив, матрицы попарных сравнений вариантов по преимуществу и взаимному влиянию таких каналов, а также доступной, достоверной и полной информации при минимизации и / или контроля величины затрат на её получение.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, система экономической безопасности, мониторинг, функциональные составляющие, интегральный показатель экономической безопасности предприятия, многокритериальная оценка альтернатив, уровень экономической безопасности предприятия.

Zhyvko Z.

LEVELS OF THE ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AND DETERMINING THE INTEGRAL INDEX

The aim of the article "The levels of the enterprise economic security and determining the integral index" is to analyze the levels of economic security of the enterprise, its functional components and multicriterion evaluation followed by monocriterion one, the results of which are useful in justifying various managerial decisions to ensure the enterprise economic security. Using the methods of analysis and comparison, modeling techniques, the method of pairwise comparisons with dominant multicriterion method of alternatives assessment the state of the information provision of the enterprise has been investigated, its importance for the efficient operation of the security service and safeguarding of the enterprise; the levels of economic security have been analyzed. Attention has been paid to the features of the monitoring of the enterprise economic security system; the gradation of functional components of the enterprise economic security: the integral indicator of the enterprise economic security has been defined. It has been proposed to assess the economic security of the enterprise by means of integral index of economic security, which is calculated using the integral indicators of economic security by its functional components. The approach to the evaluation of economic security through combination of formal (integral index, which is calculated using the integral indicators of economic security for its six functional components) and linguistic (formation, using fuzzy logics of economic security indicators system with established significance for each by functional component of economic security, defining qualitative parameters to characterize the changes in the level of security for each indicator, development of logical rules that include options for changing the economic security under the influence of selected factors) assessment have been improved. The organization

of information provision of the enterprise economic security management has been improved by identifying the benefits of information flow from the environment using the multicriteria evaluating alternatives, matrix of pairwise comparison of options for the benefit and mutual influence of such flows, as well as accessible, reliable and comprehensive information provided to minimize and / or to control the cost for its obtaining.

Keywords: *economic security, economic security system, monitoring, functional components, integral index of economic security, multicriteria evaluation of alternatives, the level of economic security.*

Одержано 28.02.2015 р.

УДК 330.101:332.12

Збарський Василь Кузьмич,
д.е.н., проф., професор кафедри економіки підприємства імені професора І. Н. Романенка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Досліджуються наукові засади формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств України. Визначено, що формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств є важливою та необхідною передумовою щодо досягнення певного рівня їх конкурентоспроможності, а механізм формування конкурентних переваг є актуальним питанням подальших наукових досліджень. Мета статті полягає у обґрунтуванні необхідності дослідження питань забезпечення конкурентних переваг вітчизняним товаровиробникам за нинішніх умов на інноваційних засадах. У процесі дослідження використано сукупність спеціальних методів економічного дослідження. За допомогою абстрактно-логічного методу уточнено необхідність продовольчої безпеки країни. Методи теоретичного узагальнення та монографічний використовували для поглибленого дослідження особливостей розвитку основних галузей аграрного сектору та визначення резервів покращення їх роботи. Доведено, що конкурентні переваги – це ті характеристики, властивості товару або марки, які створюють для підприємства певні переваги над своїми безпосередніми конкурентами. Серед основних критеріїв оцінки конкурентних переваг підприємства визначено: ресурсне забезпечення; якість ресурсів; потенціал розвитку підприємства; наявність ділової репутації; ефективність донесення інформації до споживача; відповідність до обраної конкурентної стратегії; наявність інновацій; тривалість використання. Ці характеристики можуть належати до самої продукції, або до додаткових послуг, до форм виробництва, збуту або продаж, специфічних для фірми або продукції. В залежності від відмінних якостей товару, що утворюють цінність для споживача за рахунок зниження витрат, або за рахунок підвищення ефективності, конкурентні переваги бувають «зовнішніми» і «внутрішніми». Виявлено взаємозв'язок між такими економічними категоріями, як «конкурентоспроможність», «конкурентна перевага» і «конкурентний статус». Визначено, що конкурентоспроможність підприємства досягається лише у тому випадку, якщо підприємство має ряд конкурентних переваг. За допомогою конкурентного статусу можна отримати кількісне значення рівня конкурентоспроможності підприємства. Отже, конкурентний статус є оцінним показником рівня конкурентоспроможності, причому він оцінює конкурентоспроможність тільки з точки зору позиції на ринку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна перевага, конкурентний статус, ефективність, товар, стратегія, розвиток, можливості.

ВСТУП

Постановка проблеми. Формування високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств залежить від їх потенційних можливостей, умов реалізації стратегічних напрямів розвитку і вирішення проблем оптимального використання ресурсного забезпечення. Певною мірою, причина такого положення пов'язана з недостатнім опрацюванням цих питань у теоретичному і методологічному плані стосовно умов глобалізації, стандартизації, сертифікації, зокрема вступу України до ВТО та інтеграція з країнами ЄС. У вітчизняній економічній літературі до останнього часу не

сформувався єдиний понятійний апарат, інструментарій, логіка і цільова спрямованість вивчення даного наукового напрямку. Існують розбіжності в поглядах на окремі сторони цієї складної проблеми, з'являються суперечливі рекомендації по забезпеченню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та їх конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ конкурентного розвитку економіки, конкурентоспроможності присвячено багато праць вчених різних спрямувань економічної науки. На велику увагу заслуговують